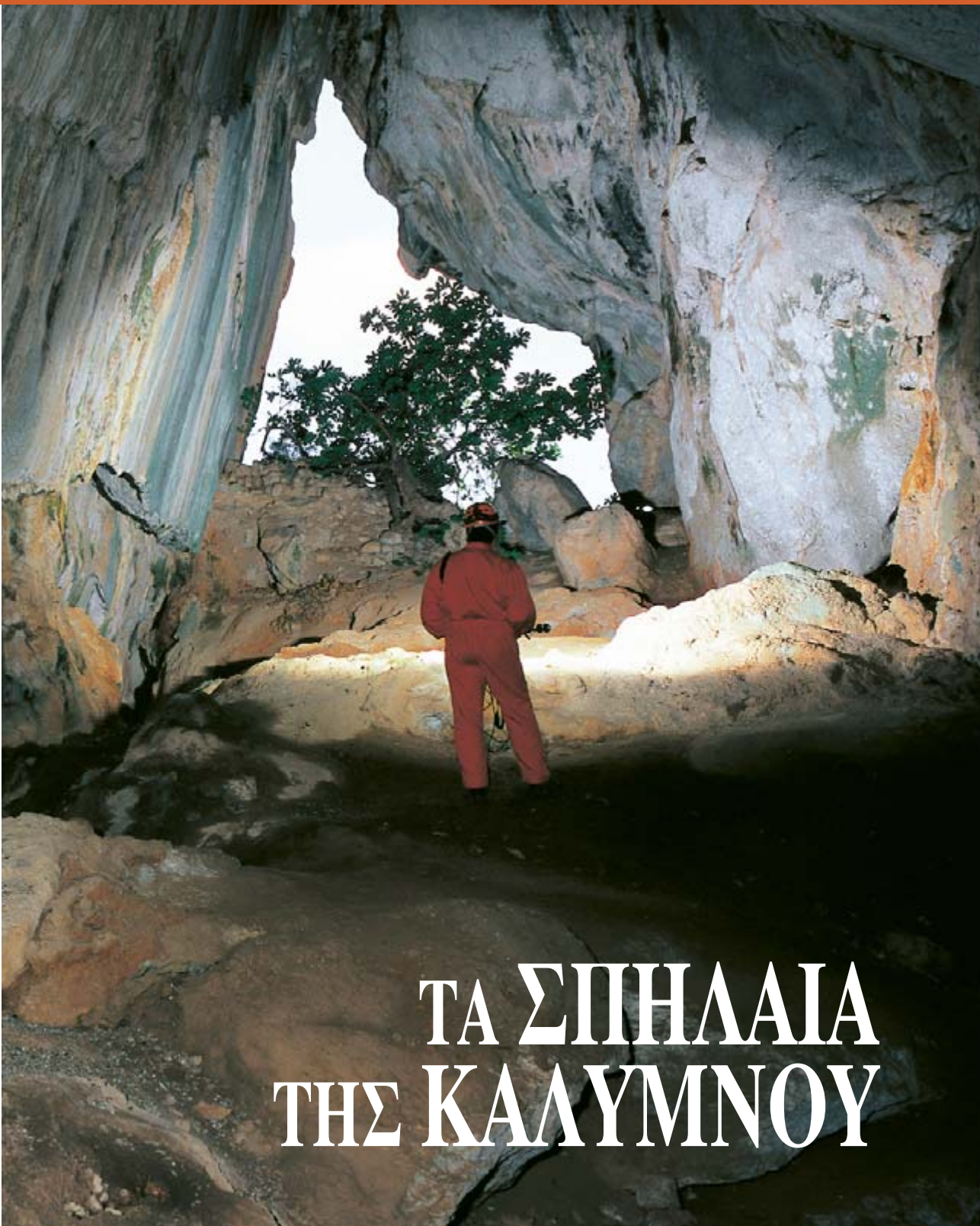

Σχεδόν όλοι οι Έλληνες όταν ακούσουν το όνομα "ΚΑΛΥΜΝΟΣ" ο νους τους τρέχει σε σφουγγαράδες που καταδύονται στους βυθούς αναζητώντας τα φυσικά σφουγγάρια, τόσο δυσεύρετα στις μέρες μας.

Τα τελευταία χρόνια έγινε και νησί των αναρριχητών, αφού αυτοί καταφθάνουν εκεί από όλα τα μέρη του κόσμου για να σκαρφαλώσουν στα απότομα βράχια.

Πιστεύω ότι τα επόμενα χρόνια θα πάρει και το όνομα του "νησιού των σπηλαίων".

Κ Ε Φ Α Λ Α Σ - Δ Α Σ Κ Α Λ Ε Ι Ο

ΤΑ ΣΠΗΛΑΙΑ
ΤΗΣ ΚΑΛΥΜΝΟΥ

Ο κόλπος του Βαθύ με το λιμάνι της Ρίνας όπως φαίνεται από τον λόφο Περιστεριά. Στο δεξί μέρος του κόλπου σε ύψος 15 μέτρων από την θάλασσα βρίσκεται το σπήλαιο "ΔΑΣΚΑΛΕΙΟ".

Θρύλοι και παραδόσεις σχετικές με τα σπήλαια υπάρχουν πολλές στο νησί. Για την σπηλιά του "ΡΟΥΧΟΥΝΙΟΥ" αναφέρεται ότι κάποιος νέος που συχνά πήγαινε και κοιμότανε σ' αυτή άκουσε στο όνειρό του μια φωνή που έλεγε : "ΑΓΧΟΥ ΚΑΙ ΩΣ ΠΟΤΕ ΘΑ ΣΕ ΒΑΣΤΩ ΠΑΝΩ ΜΟΥ;". Έσκαψαν με τον πατέρα του και βρήκαν δυο-τρεις κεφαλές ανθρώπων.

Για το "ΤΟΥΛΙΑΣΜΕΝΟ ΣΠΗΛΙΟ" στα νοτιοδυτικά της Ψερίμου, αναφέρεται ότι όταν οι πειρατές κάποτε έκαναν επιδρομή, οι Ψεριμιώτες τους σκότωσαν όλους εκτός από έναν αράπη, που τραυματισμένος κατέφυγε σ' αυτό. Από τότε οι Καλυμνιώτισσες φοβερίζουν τα παιδιά ότι θα τα πάνε στη σπηλιά του αράπη όταν δεν τρώνε το φαγητό τους.

Κοντά στο νεκροταφείο του Αϊ-Μάμμα βρίσκεται ο σπήλιος της **Γιαλλούς**. Κάποτε κατακτητές του νησιού άρπαξαν το παιδί της, καθώς ήταν συνήθειο, για να το πουλήσουν σκλάβο. Η Γιαλλού πήγε στο βράαθρο και απελπισμένη πήρε φόρα έπεσε και σκοτώθηκε. Από τότε έγινε φάντασμα και την νύχτα έπαιρνε τα παιδιά των άλλων και τα έτρωγε. Οι μάνες που τα παιδιά τους αρρωστούσαν πίστευαν ότι τα άγγιξε η Γιαλλού (Γιαλουγισμένα). Παπάδες λειτουργούσαν στην είσοδο του βράαθρου για να ξορκίσουν το κακό.

Σχετική με πειρατές είναι και η ακόλουθη παράδοση : Κάποτε εφτά κορίτσια που βγήκαν από το κάστρο της χώρας για να πλύνουν τα ρούχα τους αντίκρισαν να προβάλλει από τη θάλασσα ένα μεγάλο καράβι με μαύρη σημαία. Άρχισαν να τρέχουν για να σωθούν αλλά μια και το κάστρο ήταν μακριά, χώθηκαν σε μια διπλανή σπηλιά. Οι πειρατές τις ακολούθησαν και τις άρπαξαν. Από τότε το σπήλαιο ονομάζεται "ΤΩΝ ΕΦΤΑ ΠΑΡΘΕΝΩΝ" ενώ πριν ονομαζόταν "ΣΠΗΛΑΙΟ ΤΟΥ ΦΛΑΣΚΑ".

Πολλές είναι οι παραδόσεις για ύπαρξη θησαυρών σε σπήλαια όπως ο χιώτικος θησαυρός, ο θησαυρός του πιθαριού και ο χαμένος θησαυρός της Τελέντου. Δυστυχώς η αναζήτηση των χαμένων θησαυρών οδήγησε τους ντόπιους αλλά και πολλούς ξένους σε λαθρονασκαφές στα σπήλαια της Καλύμνου από πολύ παλιά. Χαρακτηριστικά ο **Γιάννης Ζερβός** στα "Ιστορικά Σημειώματά" του αναφέρει: *"Στο σπήλαιο των σταλακτιτών προς το Διαπόρι ονειροθησαυρομανείς υπέσκαψαν και καταρρίψανε τον εμπρός σταλακτίτη απότοκον εκατοντάδων χιλιάδων χρόνων για να βρουν θησαυρό. Θησαυρομανείς κατασκάψανε και όλα τα παλαιότερα ιερά και κατακομιμάτισαν ό,τι λείψανα μάρμαρα με ανάγλυφα κτλ. είχανε ανασκαφεί"*. Δυστυχώς οι βανδαλισμοί αυτοί συνεχίζουν ακόμη και σήμερα.

Μέσα ή κοντά σε πολλά σπήλαια της Καλύμνου έχουν κτιστεί εκκλησίες. Θα αναφερθώ στις πιο σημαντικές από αυτές :

♦ **Κυρά Ψηλή**. Βρίσκεται στο Βαθύ. Η παράδοση αναφέρει, ότι κάποιος βοσκός ψάχνοντας τον τράγο του που εξαφανίστηκε, βρήκε μια σπηλιά και στο εσωτερικό της μια εικόνα της Παναγίας. Ο βοσκός πολλές φορές προσπάθησε να κατεβάσει την εικόνα στο χωριό αλλά στα μισά του δρόμου αυτή επέστρεψε στη

σπηλιά. Οι ντόπιοι διαμόρφωσαν το σπήλαιο σε εκκλησία και κατέβασαν με λιτανείες την εικόνα στο Βαθύ. Κάθε χρόνο τον Δεκαπενταύγουστο την ανεβάζουν στο εκκλησάκι και γίνεται ολονύκτια γιορτή.

♦ **Άγιος Παντελεήμων**. Βρίσκεται στο δυτικό μέρος του νησιού στην άκρη μιας απότομης χαράδρας. Το σπήλαιο έχει διαμορφωθεί σε εκκλησία. Εκεί υπάρχει και η εικόνα του αγίου που φτιάχτηκε πριν 200 περίπου χρόνια. Το νερό της σταγονορροής ενός σταλακτίτη θεωρείται αγίασμα. Εδώ ο ιερομόναχος **Γεράσιμος Γερασίου** λειτούργησε γύρω στα 1780 κρυφό σχολειό.

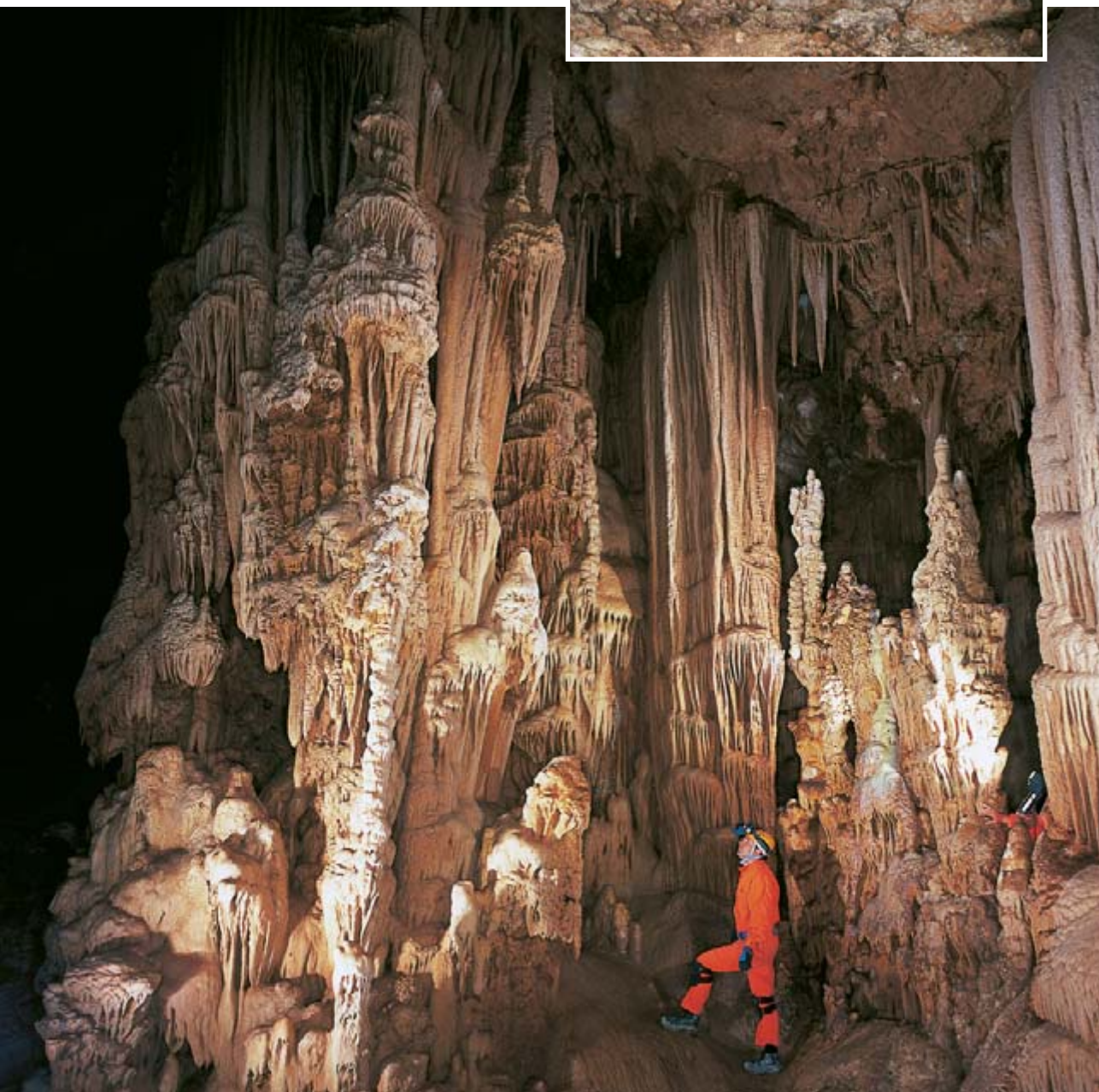
♦ **Ασκητήριο του Τιμίου Σταυρού**. Βρίσκεται σε μια πλαγιά στο δυτικό μέρος του νησιού. Φτιάχτηκε από τους Καλύμνιους **Γιώργο & Ειρήνη Ζαράφτη**, που βρήκαν μέσα σε μια μικρή σπηλιά έναν σταυρό. Έχτισαν εκεί μια εκκλησία με την βοήθεια των κατοίκων της περιοχής. Το ζευγάρι ασκήτεψε εκεί και τα κόκκαλά τους φυλάγονται σε μια κρύπτη. Μετά το θάνατό τους το μοναστήρι παρέμεινε έρημο έως ότου πήγε να ασκητέψει ο πατέρας **Σάββας**, που το μεγάλωσε φτιάχνοντας ένα καινούργιο.

♦ **Παναγιά η Γαλατιανή**. Βρίσκεται στα βόρεια της Καλύμνου, στην τοποθεσία **Αργινώντα**. Ο θρύλος αναφέρει, ότι ένας βοσκός ακολουθώντας έναν τράγο βρήκε νερό σε μια σπηλιά και μια εικόνα της Παναγίας. Ο βοσκός είδε στον ύπνο του την Παναγία που του ζήτησε να φτιάξει μια εκκλησία εκεί που την βρήκε. Οι ντόπιοι βοήθησαν και έτσι φτιάχτηκε η Παναγία η Γαλατιανή, που γιορτάζει στις 23 Αυγούστου. Όταν μου ζητήθηκε από το "**Ελληνικό Πανόγραμμα**" να παρουσιάσω τα σπήλαια της νησιωτικής Ελλάδας, η Κάλυμνος ήταν η πρώτη μου σκέψη, αφού γνώριζα την ύπαρξη ορισμένων σημαντικών σπηλαίων εκεί.

Στην τηλεφωνική επαφή με τον Αντιδήμαρχο Καλύμνου κύριο **Χριστοδούλου**, καθορίσαμε την περίοδο του Πάσχα για την πραγματοποίηση της αποστολής. Περίοδο δύσκολη για τον σχηματισμό σπηλαιολογικής ομάδας, αφού όλοι οι σύντροφοί μου στις έρευνες είχαν προγραμματίσει ήδη να περάσουν αυτές τις ημέρες με τους δικούς τους. Η αναπάντεχη βοήθεια ήρθε από ψηλά. Λίγες μέρες πριν την αναχώρηση, ψάχνοντας για σπάνιες ορχιδέες, το αυτοκίνητό μου κόλλησε στις λάσπες του

ΣΠΗΛΛΑΙΟ ΣΚΑΛΙΩΝ

Η μεγάλη αίθουσα του σπηλαίου των "ΣΚΑΛΙΩΝ". Έχει περισσότερο από 60 μέτρα διάμετρο. (μικρή φωτ)
Ο λιθωματικός διάκοσμος του σπηλαίου είναι από τους θαυματικότερους των ελληνικών σπηλαίων. Εδώ ένα τεράστιο σταλακτιτικό συγκρότημα στην

δάσους της Βασιλικής στα 1.800 μέτρα ψηλά στον Ταΰγετο. Αφού καμιά οδική βοήθεια δεν έφτανε ως εκεί, μου πήρε τρισημίμιση ώρες με τα πόδια να φθάσω στο Μοναστήρι της **Παναγίας της Γιάτρισσας**. Οι μοναχοί δέχθηκαν να με βοηθήσουν και καθώς με το φορητό γάκι τους ανηφορίζαμε για τον τόπο της τραγωδίας, συναντήσαμε ένα άλλο αυτοκίνητο με δύο άτομα που προσφέρθηκαν να μας βοηθήσουν. Όταν το αυτοκίνητο με το σπρώξιμο όλων και τις προσευχές των καλογέρων ξεκίνησε και ο οδηγός του δεύτερου αυτοκινήτου άκουσε το όνομά μου, δεν έκρυψε τον ενθουσιασμό του για την γνωριμία αφού ήταν και ο ίδιος μέλος του σπηλαιολογικού σωματείου "ΠΟΣΕΙΔΩΝ" που δραστηριοποιείται στην νότια Πελοπόννησο. Στη διάρκεια μάλιστα μιας αποστολής είχα μείνει στο πυργόσπιτό του στο Εξωχώρι ενώ εκείνος έλειπε στην Αθήνα. Το βράδυ έφθασαν στο Εξωχώρι να με συναντήσουν και οι αδελφοί **Ξυδέα**, ντόπιοι σπηλαιολόγοι, που τους είχα ήδη γνωρίσει στο σπίτι του Δημήτρη Παπαστάθη. Στην ταβέρνα του χωριού που τους μίλησα για την επικείμενη αποστολή στην Κάλυμνο, ο **Κώστας Ξυδέας** προθυμοποιήθηκε να ρωτήσει κάποιους σπηλαιολόγους από την Καλαμάτα εάν ήθελαν να συμμετέχουν σ' αυτή.

Το προξενικό είχε αίσιο τέλος και απόγευμα Μεγάλης Τετάρτης στο λιμάνι του Πειραιά μπροστά στο πλοίο "ΡΟΔΑΝΘΗ" συναντήθηκα με τον **Γιώργο Εξηνταβελόνη** και το **Ματθαίο Καπετανέα**, που έφθασαν από την Καλαμάτα. Η σπηλαιολογική αποστολή "**Κάλυμνος 2006**" ξεκινούσε. Ήμερώματα Μεγάλης Πέμπτης στο λιμάνι της Ποθιάς ήρθε να μας συναντήσει ο **Γιώργος Καραϊσκος**, αρχηγός του τοπικού τμήματος Ναυτοπροσκόπων. Μας διέθεσε τα γραφεία του συστήματος όπου ξεφορτώσαμε το μεγαλύτερο μέρος του εξοπλισμού. Αργότερα στο Δημαρχείο με τον κύριο Χριστοδούλου καθορίστηκε το πρόγραμμα των πέντε ημερών που είχαμε προγραμματίσει να αφιερώσουμε στα Καλυμνιώτικα Σπήλαια. Εκεί μεταξύ άλλων γνωρίσαμε και τον Γυμνασιάρχη **Παύλο Καραμίτα**, που είχε ασχοληθεί με σπήλαια της Καλύμνου στο γυμνάσιο που το 2005 είχε συνταχθεί και μια μελέτη γι' αυτά από μαθητές στα πλαίσια τη περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Ο Παύλος προσφέρθηκε να μας συνοδεύσει στις επισκέψεις μας στα σπήλαια

και να μας βοηθήσει.

Στις 8 είχαμε ήδη ξεκινήσει για τα **Σκαλιά**, όπου βρίσκεται το ομώνυμο σπήλαιο. Λίγο πριν το χωριό αφήσαμε τα αυτοκίνητα στον παραλιακό δρόμο και ανηφορίσαμε στο βουνό "ΑΓΚΙΝΑΡΙΕΣ". Γνωρίζαμε για το σπήλαιο στο οποίο πηγαίναμε από μια σύντομη περιγραφή στο Δελτίο της Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας (τόμος 17ος, τεύχος 1 του 1980) από τους **Θεόδωρο Κιτσέλη, Γιώργο Παναγιωτίδη και Γ. Αλαχούζο**, που είχαν επισκεφθεί το σπήλαιο την 1η Δεκεμβρίου 1977.

Τρεις υπάλληλοι του Δήμου βοήθησαν στην μεταφορά του φωτογραφικού εξοπλισμού. Η είσοδος της σπηλιάς απέχει δέκα λεπτά με τα πόδια από τον δρόμο και έχει κλειστεί με σιδερένια πόρτα. Ακολουθεί κατέβασμα 8 μέτρων κάθετα. Μια σιδερένια σκάλα βοηθάει στην κάθοδο μέχρι ένα πατάρι και άλλα 5 μέτρα πιο κάτω μια άλλη σκάλα μας οδήγησαν σε ένα διάδρομο στολισμένο από σταλακτίτες στα τοιχώματα. Το πέρασμα οδηγεί σε μια τεράστια αίθουσα. Εδώ συγκεντρώθηκαν τα υλικά. Παραμείναμε στο σπήλαιο πέντε άτομα, οι τρεις σπηλαιολόγοι και ο Γιώργος Καραϊσκος & Παύλος Καραμίτας.

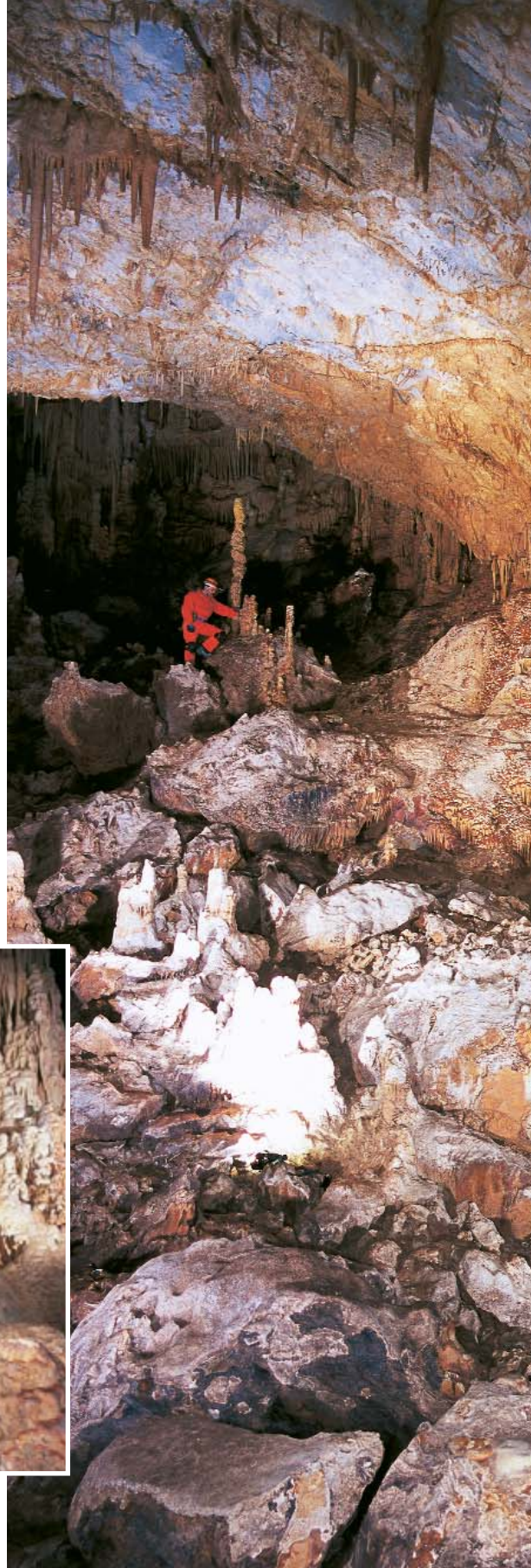
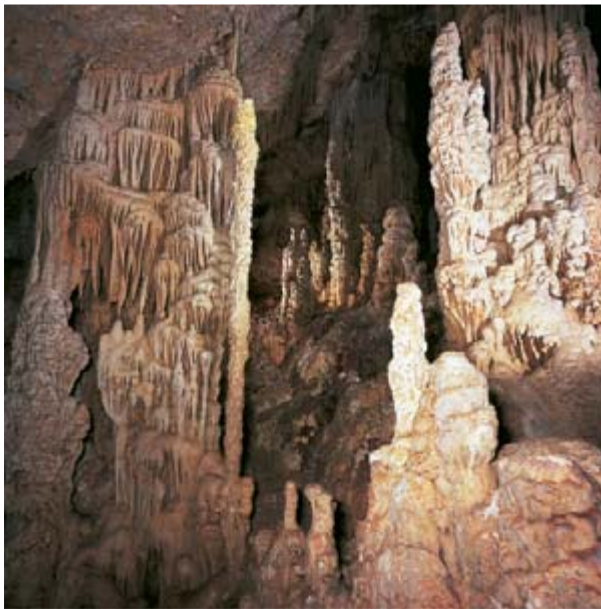
Η σπηλιά έχει εντυπωσιακό λιθωματικό διάκοσμο με τεράστια σταλακτιτικά συμπλέγματα. Η έντονη σταγονορροή διατηρεί ζωντανούς τους σταλακτίτες που έλαμπαν καθώς τους φώτιζαν τα δυνατά φώτα μας. Για αρκετή ώρα ασχοληθήκαμε με την εξερεύνηση της σπηλιάς. Σκαρφλώσαμε σε δεκάδες ανηφορικά περάσματα και κατεβήκαμε ένα μικρό βάραθρο με την ελπίδα να βρούμε κάποια συνέχεια του σπηλαίου πέραν από το γνωστό, χωρίς όμως κάποιο σημαντικό εύρημα. Είχαμε, ωστόσο την ευκαιρία να θαυμάσουμε την ομορφιά της σπηλιάς σε όλες τις λεπτομέρειες.

Ακολούθησε εκπαίδευση της ομάδας στην χρήση των ηλεκτρονικών φλας, αναγκαία για την φωτογράφιση της σπηλιάς. Το απόλυτο σκοτάδι και το μεγάλο μέγεθος του σπηλαίου απαιτούν πολλές φωτιστικές λήψεις που θα φωτίσουν κάθε γωνιά του. Οι μεγάλοι σάκοι άνοιξαν και δεκάδες φλας με φωτοκύτταρα συναρμολογήθηκαν. Η διαδικασία κράτησε περισσότερο από δύο ώρες. Από μια πανοραμική θέση καθήκονα την διαδικασία τοποθέτησης σε κρυφά σημεία των φλας που αποδείχθηκε ιδιαίτερα χρονοβόρα λόγω της απειρίας

της ομάδας και του δύσβατου της σπηλιάς. Δεκάδες δοκιμές με μετρήσεις και ρύθμιση της έντασης του κάθε φλας ξεχωριστά σε ένα σύνολο τριάντα, ανέβασαν το χρόνο προετοιμασίας για κάθε φωτογραφική λήψη σε περισσότερο από μία ώρα.

Άπειρα προβλήματα παρουσιάζονταν συνεχώς και η λύση τους με ανάγκαζε να τρέχω συνεχώς δεξιά - αριστερά στο ιδιαίτερα ολισθηρό δάπεδο κατ'άσπαρτο από μεγάλους ογκόλιθους. Στα ελάχιστα κλάσματα του δευτερολέπτου που διαρκούσε η λάμψη των φλας το μεγαλείο της σπηλιάς περνούσε φευγαλέα από τα μάτια μας σαν μια υπέροχη οπτασία. Αργά το απόγευμα η ομάδα υποστήριξης ήρθε να μας βρει και ξεκίνησε η μεταφορά του εξοπλισμού προς τα έξω. Η δύση του ηλίου μας βρήκε να κατεβαίνουμε το βουνό προς τα αυτοκίνητα. Το βράδυ στην ταβέρνα του "Μάμα", ο Παύλος

Δύο μεγάλες σταλαγματικές κολώνες σχηματίζουν φυσική πύλη που οδηγεί στα ανώτερα τμήματα του σπηλαίου. Η μεγάλη αίθουσα στα "ΣΚΑΛΙΑ" είναι από τις μεγαλύτερες των ελληνικών σπηλαίων. Το δάπεδο καλύπτεται από μεγάλους ογκόλιθους ενώ στα τοιχώματα ανοίγματα μεταξύ των σταλαγματιτών οδηγούν σε άλλους θαλάμους.

μας μίλησε για ένα σπήλαιο στο χωριό **Στημένια**, ομορφότερο και από των Σκαλιών. Σε αυτό είχε πρωτοκατέβει ο Καλύμνιος **Γιάννης Σάντος**.

Αργότερα στις 14-5-2006 μια ομάδα αποτελούμενη από τους **Παύλο Καραμίτα, Γιάννη Κοσκινά και Μανώλη Τσοούνια** (όλοι καθηγητές του 1ου Γυμνασίου Καλύμνου) με την καθοδήγηση του Γιάννη Σάντου ξανακατέβηκαν σ' αυτό. Ο Παύλος μας περιέγραψε τη δυσκολία του εγχειρήματος αφού το κάθετο βράαθρο που οδηγεί στο σπήλαιο έχει 14 μέτρα βάθος και το μόνο τους εφόδιο ήταν ένα σχοινί με κόμπους. Στην βάση του βράαθρου αντίκρουσαν μια μεγάλη αίθουσα γεμάτη σταλακτίτες. Έβγαλαν μερικές φωτογραφίες και, με κίνδυνο της ζωής τους, σκαρφάλωσαν στο σχοινί για να βγουν έξω.

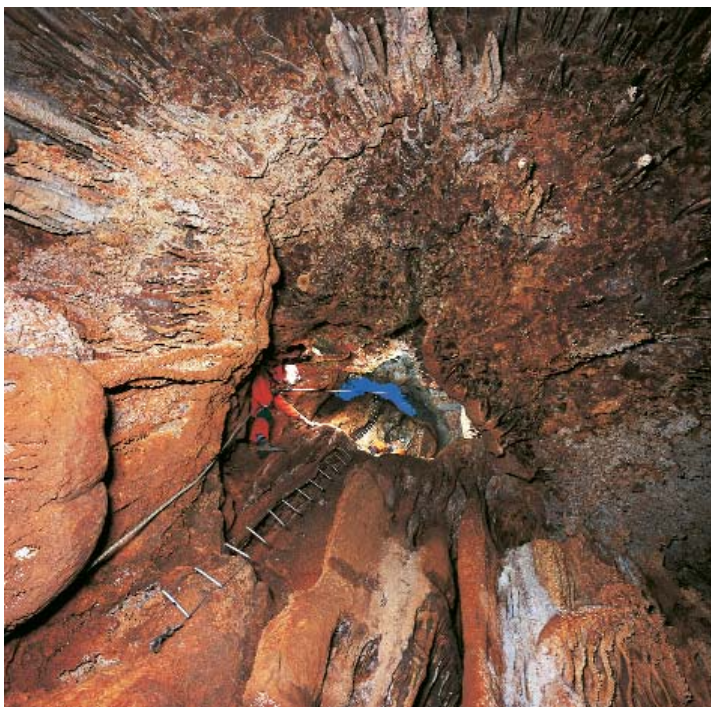
Νωρίς το πρωί της Μεγάλης Παρασκευής φθάσαμε στα **Στημένια**. Αφήσαμε τα

αυτοκίνητα σε ένα πλάτωμα και εννέα άτομα φορτωμένοι βαρειούς σάκους ξεκινήσαμε το ανέβασμα. Με την καθοδήγηση του Παύλου δεν δυσκολευτήκαμε να βρούμε την είσοδο στη μέση της πλαγιάς. Βάλαμε ένα καρφί στον βράχο ενώ συγχρόνως εκπαιδεύαμε τον Παύλο στη χρήση του σπηλαιολογικού εξοπλισμού, απαραίτητου για το ανεβοκατέβασμα με ασφάλεια στο βράαθρο. Σε λίγο ο Ματθαίος άφησε την επιφάνεια και γλιστρώντας στο σχοινί χάθηκε από τα μάτια μας. Ακολούθησαν οι δέκα βαρειοί σάκοι που κατεβάσαμε έναν-έναν δεμένους σε σχοινί και μετά ένας-ένας εγώ, ο Γιώργος και ο Παύλος.

Φθάνοντας κάτω διαπίστωση ότι όσα μας ανέφερε ο Παύλος ήταν σωστά. Ένα μεγάλο καταστολισμένο σπήλαιο ανοιγόταν μπροστά μας. Ο λιθωματικός διάκοσμος, ανέπαφος, ήταν εντυπωσιακός. Η δυσκολία στην πρόσβαση το είχε προυπατεύσει από οποιαδήποτε καταστροφή.

Σκορπίσαμε στο σπήλαιο εξερευνώντας κάθε πέρασμα. Ακολούθησε η φωτογράφιση που κύλησε πιο ομαλά αφού η ομάδα είχε ήδη την χθεσινή εμπειρία και το σπήλαιο παρουσίαζε λιγότερη δυσκολία στην πρόσβαση. Τα προβλήματα λύνονταν πιο γρήγορα, χωρίς απαραίτητα τη δική μου παρουσία. Στο τέλος της ημέρας ξανασυγκεντρώσαμε τα υλικά στη βάση του βράαθρου και τα βάλαμε στους σάκους. Στο μεταξύ έφθασε και η ομάδα υποστήριξης και με την βοήθεια ενός πρόχειρου πολύσπαστου που φτιάξαμε, όλα επέστρεψαν στην επιφάνεια. Εμείς ένας-ένας με τα σπηλαιολογικά φρένα σκαρφάλωσαμε στο σχοινί μέχρι την έξοδο. Καθώς ανέβαινα αναλογιζόμουν πόσο επικίνδυνη ήταν η απόπειρα των

Το βράαθρο που οδηγεί στο σπήλαιο "ΣΑΝΤΟΥ" στα Στημένια. Έχει 14 μέτρα κατακόρυφο βάθος. Είναι απαραίτητη η χρήση σχοινοῦ ή ανεμόσκαλας για το κατέβασμα.

ΣΠΗΛΑΙΟ ΣΑΝΤΟΥ

Ο εντυπωσιακός λιθωματικός διάκοσμος του σπηλαίου "ΣΑΝΤΟΥ" στα Στημένια παρέμεινε ανέπαφος χωρίς καταστροφές λόγω της δυσκολίας κατάβασης στο βάραθρο της εισόδου. Για πρώτη φορά, εκατοντάδες χιλιάδες χρόνια μετά τη δημιουργία του, η ομορφιά του σπηλαίου παρουσιάζεται στο κοινό.

ΣΠΗΛΑΙΟ ΚΕΦΑΛΑΣ

Ο μεγάλος σταλαγμίτης είναι το έμβλημα του σπηλαίου "ΚΕΦΑΛΑΣ" που βρίσκεται βόρεια της Ποθιάς κοντά στο Μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής.

καθηγητών να κατέβουν στο σπήλαιο χωρίς τους εξοπλισμούς που διαθέταμε εμείς. Το σπήλαιο του "ΣΑΝΤΟΥ", όπως το ονομάσαμε, είναι το αξιολογότερο από όσα επισκεφθήκαμε στην Κάλυμνο. Το βράδυ πριν τον Επιτάφειο στο Σύστημα Προσκόπων ξεφορτώσαμε δεκαέξι μεγάλες μπαταρίες που έπρεπε να επαναφορτιστούν για τις επόμενες φωτογραφίες.

Το Μεγάλο Σάββατο κύλησε με ξεκούραση και ανασύνταξη του εξοπλισμού που είχε σκληρά δοκιμαστεί στα δύο σπήλαια και οι αναγκαίες επισκευές ήταν δεκάδες. Το απόγευμα παρακολούθησαμε την προετοιμασία για το ψήσιμο των αρνιών του Πάσχα. Οι οικογένειες μαζεύονται κατά ομάδες και βάζουν μέσα σε πήλινα δοχεία τα αρνιά στους φούρνους γεμισμένα με ρύζι. Οι φούρνοι κλείνονται ερμητικά με λάσπη για να ξαναανοιχτούν την Κυριακή το πρωί.

Ανήμερα του Πάσχα με οδηγό τον Παύλο Καραμίτα, ξεκινήσαμε για το σπήλαιο της

"ΚΕΦΑΛΑΣ". Βρίσκεται στα βόρεια της Ποθιάς (πρωτεύουσας της Καλύμνου), σε απόσταση 2 χιλιομέτρων από το Μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής σε υψόμετρο 150 μέτρων. Υπάρχει ο θρύλος ότι ήταν κρησφύγετο πειρατών και ότι οι καλόγριες της Αγίας Παρασκευής που το πρωτοανακάλυψαν, βρήκαν σ' αυτό πολλές χρυσές λίρες. Δυστυχώς οι επισκέπτες του σπηλαίου έχουν δημιουργήσει πολλές καταστροφές στον λιθωματικό του διάκοσμο που παρόλα αυτά παραμένει εντυπωσιακός.

Η πρώτη αίθουσα με διαστάσεις 13X7 μέτρα συνεχίζει αριστερά με διάδρομο κατηφορικό μήκους 5 μέτρων που οδηγεί στον κεντρικό θάλαμο, μεγάλο, διαστάσεων 10X22 μέτρα και

ύψος οροφής 5-6 μέτρα. Αυτός είναι πλούσια στολισμένος με κολώνες και λεπτούς σταλακτίτες στην οροφή. Στην μέση του δεσπόζει ένας μεγάλος σταλαγμίτης. Στα βόρεια του θαλάμου υπάρχει σχισμή που οδηγεί κατηφορικά σε αίθουσα διαστάσεων 13X10 μέτρα και ύψους 5-6 πλούσια στολισμένη.

Μια άλλη αίθουσα υπάρχει στα ανατολικά του μεγάλου θαλάμου, πολύ ανηφορική, που καταλήγει κοντά στον θάλαμο της εισόδου. Η έκταση της σπηλιάς είναι 1.000 τετραγωνικά μέτρα περίπου, το μεγαλύτερο βάθος από την είσοδο 15 μέτρα και το μήκος των διαδρόμων σε αυτό περίπου 200 μέτρα.

Η ομάδα πριν φωτογραφήσει το σπήλαιο αναγκάστηκε να το καθαρίσει από τα πολλά σκουπίδια, καλώδια και κεριά που είχαν αφήσει οι κατά καιρούς επισκέπτες της σπηλιάς. Η προσπάθεια βιντεοσκοπήθηκε και από τον εκπρόσωπο τοπικού τηλεοπτικού καναλιού.

Το βράδυ του Πάσχα ζήσαμε το μοναδικό στην Ελλάδα έθιμο του πετάγματος των δυναμιτών.

Ανηφορική αίθουσα πολύχρωμα στολισμένη στο σπήλαιο "ΚΕΦΑΛΑΣ".

Το σπήλαιο "ΚΕΦΑΛΑΣ" δέχεται εκατοντάδες επισκέπτες
κάθε χρόνο. Η χρήση κεριών για τον φωτισμό έχει
μεγάλο μέρος του και πολλοί σπάζουν τους
σταλακτίτες προξενώντας βανδαλισμό σ' ένα
δημιούργημα της φύσης της Καλύμνου.

Αυτή η κατάσταση πρέπει να σταματήσει

Το έθιμο ξεκινάει τυπικά με τη δύση του ήλιου το βράδυ της Κυριακής αν και ουσιαστικά είχε ξεκινήσει από το βράδυ της Ανάστασης. Νεαροί Καλύμνιοι κουβαλώντας στην πλάτη σακιά με δυναμίτες ανεβαίνουν στα δύο βουνά, βόρεια και νότια της Ποθιάς και από εκεί τους πετούν. Μερικές φορές σκάνε τόσο πολλοί μαζί, που σείεται συθέμελα το νησί. Οι ντόπιοι και πάμπολοι επισκέπτες συγκεντρωμένοι στην προβλήτα του λιμανιού παρακολουθούν την διαδικασία με πραγματική ευλάβεια. Το έθιμο έχει παμπάλαιες ρίζες, και παρόλα τα ατυχήματα και τις προσπάθειες κατά καιρούς της αστυνομίας να σταματήσει, συνεχίζεται αμείωτο. Πριν λίγα χρόνια είχαν σκοτωθεί τέσσερα παιδιά από μια απροσεξία και στην διάρκεια της δικτατορίας χρησιμοποιήθηκε ακόμη και ο στρατός για την εξάλειψη του εθίμου. Το θέαμα των δεκάδων λάμπων μέσα στη νύχτα ψηλά, καθώς νοιώθεις να σείονται

Η είσοδος του σπηλαιίου "ΔΑΣΚΑΛΕΙΟ" βρίσκεται 15 μέτρα υψηλότερα από την θάλασσα. Βάρκες από το Βαθύ μεταφέρουν καθημερινά επισκέπτες σε αυτό.

τα σωθικά σου, είναι δύσκολο να περιγραφεί. Πρωί Δευτέρας ξεκινήσαμε για το σπήλαιο "ΔΑΣΚΑΛΕΙΟ". Βρίσκεται στη βόρεια πλευρά του κόλπου της Ρίνας στο χωριό Βαθύ. Ο Γιάννης Χαραλάμπης που έχει ταβέρνα και ξενοδοχείο στο Βαθύ, δέχθηκε να μας μεταφέρει με το σκάφος του μέχρι το σπήλαιο. Η είσοδος βρίσκεται 15 μέτρα κάθετα πάνω από την θάλασσα. Κάποια υποτυπώδη πέτρινα σκαλοπάτια, που φτιάχθηκαν το 1922 από τους Ιταλούς, βοηθούν στο ανέβασμα. Παρόλα αυτά το ξεφόρτωμα από την βάρκα των βαρειών σάκων και η μεταφορά τους στην σπηλιά δεν ήταν και τόσο εύκολη υπόθεση.

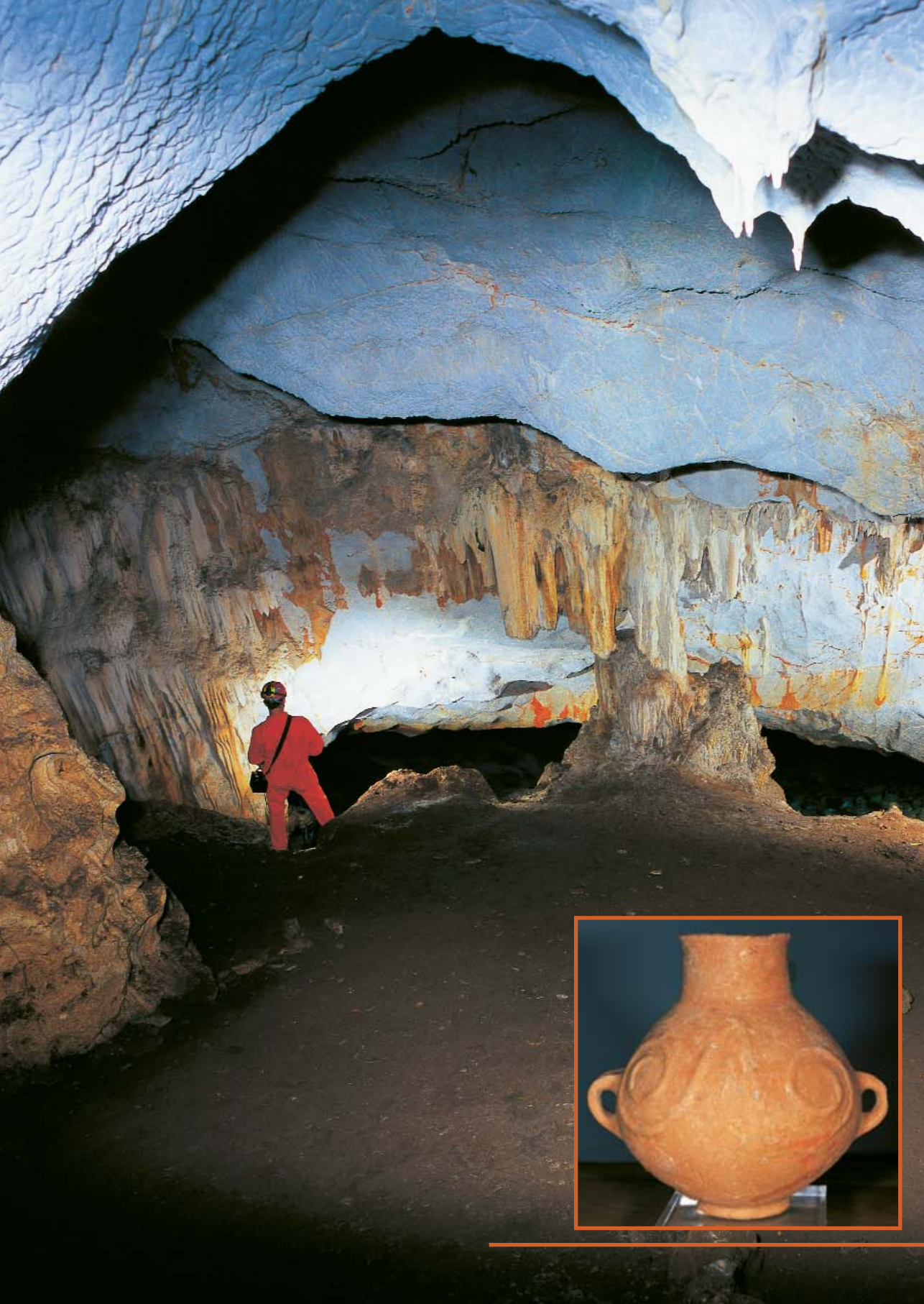
Η πρώτη μεγάλη αίθουσα που φωτίζεται από το άνοιγμα της εισόδου, έχει διαστάσεις 50X15 μέτρα και ύψος 10. Στα δεξιά το σπήλαιο συνεχίζει κατηφορικά με χαμηλότερη οροφή και δάπεδο σκεπασμένο από χώμα. Είκοσι μέτρα πιο κάτω υπάρχει λίμνη με καθαρό υφάλμυρο νερό και άγνωστο βάθος. Στο σπήλαιο ο Ιταλός αρχαιολόγος Am. Maiuri στο 1922 πραγματοποίησε ανασκαφές οδηγημένος από τον εντοπισμό επιφανειακά οστράκων κεραμικής, χρονολογούμενων από τα νεολιθικά έως παλαιολιθικά χρόνια. Από τις ανασκαφές προέκυψε, ότι το σπήλαιο κατοικήθηκε από τα τέλη της νεολιθικής εποχής. Κατά την ύστερη εποχή του χαλκού (1.600 - 1.110 π.Χ.) χρησιμοποιήθηκε και ως τόπος λατρείας από τους κατοίκους του νησιού, που σύμφωνα με τον Ηρόδοτο, ήταν Κάρες ή κατά άλλους Λέλεγες. Στο σπήλαιο βρέ-

Πέτρινα σκαλοπάτια, φτιαγμένα από τους Ιταλούς στις αρχές του αιώνα, επιτρέπουν μια λίγο επικίνδυνη ανάβαση στο "ΔΑΣΚΑΛΕΙΟ".

θηκε χάλκινο ειδώλιο λατρευτή υστερομινωϊκής περιόδου. Έχει το δεξί χέρι ακουμπισμένο στο μέτωπο, χαιρετώντας τη θεότητα που λατρευόταν στο σπήλαιο με τον τυπικό μινωϊκό τρόπο. Τα ειδώλια αυτής της περιόδου κατασκευάζονταν με την μέθοδο του καμμένου κεριού. Πρώτα έφτιαχναν το κέρινο πρόπλασμα που σκέπαζαν με άψητο πηλό, αφού άφηναν μια οπή στο άκρο. Όταν το καλούπι ξεραινόταν, το ζέσταναν και το λειωμένο κεριό

έφευγε από την οπή. Στη θέση του κεριού έχυναν υγρό μέταλλο. Όταν αυτό χυνόταν έσπαγαν το καλούπι και το χάλκινο ειδώλιο ήταν έτοιμο. Ένας ψευδόστομος αμφορέας με εγχάρακτο περίτεχνο ανάπτυσμα χταποδιού, που βρίσκεται στο Βρετανικό Μουσείο, είναι μυκηναϊκής περιόδου (1.180 - 1.065 π.Χ.) και χρησίμευε πιθανόν για αποθήκευση λαδιού. Οι ανασκαφές του Μαιυγι και στα σπήλαια "ΑΓΙΑΣ ΒΑΡΒΑΡΑΣ" και "ΧΕΙΡΟΜΑ-

ΝΤΡΕΣ" έφεραν στο φως ευρήματα που έδειξαν μια πλούσια δραστηριότητα στην Κάλυμνο κατά την νεολιθική περίοδο (4.000 - 2.800 π.Χ.).

Οι κάτοικοι της νεολιθικής Καλύμνου ασχολούνται με τη γεωργία, την κτηνοτροφία και τις θαλάσσιες δραστηριότητες. Καλλιεργούν σιτάρι, κριθάρι και όσπρια. Χρησιμοποιούν διάφορα εργαλεία, όπως αξίνες, πελέκεις, δρεπάνια, γουδιά και μυλόλιθους. Εκτρέφουν ζώα, όπως αιγοπρόβατα και γουρούνια.

Πραγματοποιούσαν εμπορικές συναλλαγές για την προμήθεια πήλινων σκευών και οψιδιανού από την Μήλο και την Νίσυρο, για την κατασκευή εργαλείων. Από τις αρχές του 3ης π.Χ. χιλιετίας οι κάτοικοι της Καλύμνου αρχίζουν να χρησιμοποιούν τα μέταλλα. Στο σπήλαιο "ΔΑΣΚΑΛΕΙΟ" βρέθηκε εγχάρακτος ασκός της πρώιμης εποχής του χαλκού. Στα ευρήματα είναι σαφείς οι επιδράσεις από τον Πρωτοκυκλαδικό Πολιτισμό (4.000 π.Χ.), αλλά τα πρότυπα της κεραμικής προέρχονται κυρίως από τον Μικρασιατικό χώρο. Τα ευρήματα στο ΔΑΣΚΑΛΕΙΟ, όπως ένας πήλινος λύχνος και

ΣΠΗΛΑΙΟ ΔΑΣΚΑΛΕΙΟ

Στο "ΔΑΣΚΑΛΕΙΟ" ανασκαφές που πραγματοποιήθη-καν από τους Ιταλούς (Maiuri 1912) έφεραν στο φως πολλά αρχαιολογικά ευρήματα. Στην ένθετη φωτογραφία εικονίζεται αμφορέας τρωϊκού τύπου, ο οποίος φέρει ανάγλυφη διακόσμηση. Είναι της πρώιμης εποχής του χαλκού. Δίπλα λύχνος μεσομινωϊκής περιόδου από το "ΔΑΣΚΑΛΕΙΟ" και πτηνόμορφος ασκός της πρώιμης εποχής του χαλκού από το σπήλαιο "ΔΑΣΚΑΛΕΙΟ". Όλα τα ευρήματα εκτίθενται στο Μουσείο Καλύμνου.

όστρακα κεραμικών, δείχνουν την κατοίκηση του στους Μινωϊκούς χρόνους. Τα υψηλής ποιότητας κρητικά κεραμικά έφθασαν πιθανόν στο σπήλαιο μέσω εμπορικής δραστηριότητας. Τα Μυκηναϊκά ευρήματα του σπηλαίου μαρτυρούν την κατοίκηση του και αυτή την περίοδο.

Στην Ιλιάδα αναφέρεται ότι το νησιωτικό συγκρότημα της Καλύμνου συμμετείχε στην Τρωϊκή εκστρατεία με τριάντα πλοία υπό την ηγεσία του Φειδίππου και του Άντιφου, γιων του Θεσσαλού. Ο Διόδωρος ο Σικελιώτης αναφέρει, ότι μετά την λήξη του Τρωϊκού Πολέμου τέσσερα πλοία από τον στόλο του Αγαμέμνονα εξέπεσαν στην Κάλυμνο, αναμίχθηκαν με τους ντόπιους και κατοίκησαν στο νησί. Με βάση τα ευρήματα η κατοίκηση του σπηλαίου συνεχίζει στην γεωμετρική περίοδο (1.110 - 700 π.Χ.). Αυτή την περίοδο η Κάλυμνος δέχθηκε Δωριείς αποίκους που πιθανόν έδιωξαν τους Κάρες. Τα ευρήματα στο ΔΑΣΚΑΛΕΙΟ έδειξαν ότι η χρήση του σπηλαίου φθάνει μέχρι την παλαιοχριστιανική περίοδο.

Απέναντι από το σπήλαιο στην άλλη πλευρά του κόλπου στον λόφο **Περιστεριάς**, βρέθηκαν αρκετά επιφανειακά αρχαιολογικά ευρήματα, όπως εργαλεία από οψιδιανό και όστρακα αγγείων. Τα αρχαιότερα ευρήματα είναι του τέλους της νεολιθικής περιόδου. Χαρακτηριστικά είναι τα όστρακα με μαστοειδείς αποφύσεις. Βρέθηκαν επίσης και όστρακα γεωμετρικών χρόνων με μελανό βερνίκι. Τα ευρήματα οδηγούν στο συμπέρασμα, ότι στον χώρο απλωνόταν προϊστορικός οικισμός, ο οποίος εκτεινόταν μέχρι την γειτονική περιοχή της **Βουκολιάς**, η οποία βρίσκεται στην απέναντι του ασφαλτοστρωμένου δρόμου πλευρά. Τα ευρήματα συνεχίζονται από τους προϊστορικούς μέχρι τους πρώτους ιστορικούς χρόνους. Εφόσον επιφανειακά δεν φαίνονται πουθενά λείψανα οικημάτων, είναι πιθανό το σπήλαιο να ήταν η χειμερινή κατοικία των κατοίκων της περιοχής ή να χρησίμευε σαν καταφύγιο.

Όπως μου είπε ο Γιάννης Χαραλάμπης, στον βυθό της θάλασσας κάτω από την είσοδο του σπηλαίου υπάρχουν πολλά αγγεία κολημένα στον βράχο. Το γεγονός δείχνει ότι το σπήλαιο χρησίμευε σαν εμπορικό και αποθηκευτικό κέντρο κάποιες εποχές. Οποσδήποτε η

σπηλαιολογική έρευνα πρέπει να συνεχιστεί με σπηλαιοκατάδυση, για να διαπιστωθεί εάν το σπήλαιο συνεχίζει κάτω από το νερό και μέχρι ποιο βάθος.

Η φωτογράφιση του σπηλαίου ΔΑΣΚΑΛΕΙΟ ήταν και η τελευταία της πασχαλινής σπηλαιολογικής αποστολής "Κάλυμνος 2006". Μια εβδομάδα μετά επέστρεψα στην Κάλυμνο με δύο σκοπούς. Αφ' ενός να συνεχίσω την έρευνα εντοπίζοντας νέα σπήλαια για επόμενες σπηλαιοερευνητικές αποστολές, και αφ' ετέρου να προβάλλω στους ντόπιους τις εικόνες των σπηλαίων που φωτογράφησα.

Σάββατο βράδυ στην αίθουσα προβολών του Δήμου Καλύμνου οι παρευρισκόμενοι είχαν την ευκαιρία να γνωρίσουν τα σπήλαια του νησιού τους και να τα συγκρίνουν με τα πιο γνωστά Ελληνικά, των οποίων προέβραλα εικόνες.

Κυριακή πρωί με οδηγό τον Γιάννη Σάντο ανεβήκαμε στην κορφή ενός βουνού, όπου γνώριζε την ύπαρξη ενός βράθρου. Όπως συχνά συμβαίνει σε σπηλαιολογικές αποστολές και παρόλο που ψάχναμε συγχρόνως 5 άτομα, η είσοδος του βράθρου δεν βρισκόταν με τίποτα. Ο Γιάννης επέστρεψε στο χωριό για να γυρίσει με έναν φίλο του που γνώριζε καλύτερα τον τόπο. Όταν γύρισαν, εμείς τυχαία είχαμε ήδη βρει το βράθρο. Είναι εντυπωσιακό, με άνοιγμα γύρω στα 10 μέτρα και κατακόρυφο βάθος 70 περίπου μέτρων όπως το μετρήσαμε. Στη συνέχεια με σκάφος πήγαμε σε ένα άλλο κοντά στην ακτή, όπου ένα στενό βράθρο οδηγεί σε λίμνη με υφάλμυρο νερό. Και τα δύο βράθρα θα πρέπει να εξερευνηθούν σε επόμενες αποστολές, όταν θα διαθέτουμε τον κατάλληλο εξοπλισμό.

Γενικότερα η Κάλυμνος πρέπει να εξερευνηθεί σπηλαιολογικά. Στα αρχεία της Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας υπάρχουν περισσότερα από 40 καταγεγραμμένα σπήλαια, τα περισσότερα ανεξερεύνητα. Η σύσταση τοπικού σπηλαιολογικού ομίλου, που είναι ήδη στα σκαριά, θα βοηθήσει σε αυτόν τον τομέα. Θα πρέπει επίσης να ευαισθητοποιηθούν οι κάτοικοι για την ανάγκη προστασίας των σπηλαίων του νησιού. Υπάρχουν πληροφορίες, ότι κάποιο σημαντικό σπήλαιο καταστράφηκε ολοσχερώς από εκρήξεις δυναμίτη και το σπήλαιο της ΚΕΦΑΛΑΣ έχει υποστεί βανδαλισμό από τους επισκέπτες. Οι σιδερένιες πόρτες και τα λουκέτα δεν αποτελούν

Η λίμνη με υφάλμυρο νερό στο χαμηλότερο τμήμα του σπηλαίου "ΔΑΣΚΑΛΕΙΟ" χρησίμευσε οπωσδήποτε σαν πηγή πόσιμου νερού από τους κατοίκους του σπηλαίου.

λύση, γιατί εύκολα σπάνε. Το πιο αποτελεσματικό μέτρο είναι να γίνουν οι ίδιοι οι Καλύμνιοι φύλακες της φυσικής τους κληρονομιάς. Σε συνδυασμό με τον αναρριχητικό τουρισμό - που είναι τόσο αναπτυγμένος στο νησί - τα κάθετα βάραθρα μπορούν να προσελκύσουν πολλούς αθλητές σπηλαιολόγους με την προϋπόθεση ότι αυτά θα εντοπιστούν, θα εξερευνηθούν και θα διαφημιστούν κατάλληλα. Όσον αφορά την τουριστική αξιοποίηση των οριζοντίων σπηλαίων οι προοπτικές είναι πολλές. Πρέπει βέβαια αυτό να γίνει με την συνεργασία σπηλαιολόγων, ώστε αυτά να επιβαρυνθούν κατά το δυνατόν λιγότερο από τα έργα τουριστικής αξιοποίησης. Σε κάθε περίπτωση αυτά θα αποτελέσουν πόλο έλξης τουριστών, που τόσο έχει ανάγκη το νησί. Εκτός από τα χερσαία ιδιαίτερο τουριστικό ενδιαφέρον έχουν τα ενάλια και υπάρχουν πληροφορίες για πολλά από αυτά. Η έρευνα πρέπει να συνεχιστεί και με σπηλαιοκαταδύσεις στα υποθαλάσσια. Δύτες Καλύμνιοι μου ανέφεραν για την ύπαρξη πολλών εισόδων σπηλαίων κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας. Το γεγονός ότι πριν από 20.000

χρόνια περίπου η στάθμη της θάλασσας βρισκόταν 110 μέτρα χαμηλότερα από ό,τι σήμερα, δίνει την πιθανότητα να υπάρχουν και αρχαιολογικά ή παλαιοντολογικά ευρήματα σε αυτά. Τέτοια σπήλαια είναι το γαλλικό "COS-QUER", που η είσοδός του είναι στα 40 μέτρα βάθος στην ακτή κοντά στη Μασσαλία. Σε αυτό ένα υποβρύχιο τούνελ μήκους 160 μέτρων οδηγεί σε σπήλαιο με αέρα γεμάτο προϊστορικές ζωγραφιές ζώων και αποτυπώματα χεριών, ηλικίας 27.000 έως 18.500 ετών. Και το ελληνικό σπήλαιο των ελεφάντων που η είσοδός του βρίσκεται στα 10 μέτρα βάθος στο ακρωτήριο Δρέπανο των Χανίων. Στο πολύ όμορφο αυτό σπήλαιο που εξερευνήσαμε πριν λίγα χρόνια βρέθηκαν οστά ελέφαντα.

Η σπηλαιολογική αποστολή "Κάλυμνος 2006" είχε σαν αποτέλεσμα την φωτογράφιση των τριών πιο γνωστών σπηλαίων του νησιού και την εξερεύνηση του εντυπωσιακού σπηλαίου "ΣΑΝΤΟΥ" στα Στημένα.

Οποσδήποτε για την επιτυχία της αποστολής συμμετείχε τα μέγιστα ο **Δήμος Καλύμνου** προσφέροντας την αμέριστη υποστήριξή του σε ανθρώπινο δυναμικό και μια εξαιρετική φιλοξενία. ■

ΣΠΙΝΙΑΛΟ : Ο ΜΕΖΕΣ ΤΩΝ ΒΟΥΤΗΧΤΑΔΩΝ

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΖΕΥΓΟΥΛΑΣ ΦΩΤ.: ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΥΛΙΑΣ

Το σπινιάλο είναι επινόηση της Δωδεκανήσου (το συναντάμε στη Σύμη αλλά και στη Κάρπαθο), αποτελεί όμως τον τοπικό μεζέ της Καλύμνου.

Επιτήδευοι και έμπειροι βουτηχτάδες και μερακλήδες οι Καλύμνιοι επινόησαν αυτό το μεζέ, που τους συνόδευε στις θαλασσινές μετακινήσεις τους. Από τις φρούσκες, απ' τους αχινούς ή και τα μύδια, αφαιρούνται τα "ψαχνά", πλένονται καλά, αλατίζονται και γεμίζουν τα μπουκάλια ή τα βάζα. Τα "ψαχνά" καλύπτονται με καθαρό θαλασσινό νερό. Το σπινιάλο σερβίρεται με λάδι, λεμόνι, κρεμμύδι και συνοδεύει τη ρακή. Παλιότερα το κάναν απ' το ψαχνό της πίνας, απ' όπου, σύμφωνα με το λεξικό του τοπικού γλωσσариού του κου Δράκου πήρε και το όνομά του: πίνα + άλσ-ος (=αλάτι), δηλαδή πίνα αλατισμένη.

